

עגניא פקטוריס

האם היה עגנון „כישרון בלי גאון“? * מיהו הקומיסאר המקציב כספיי

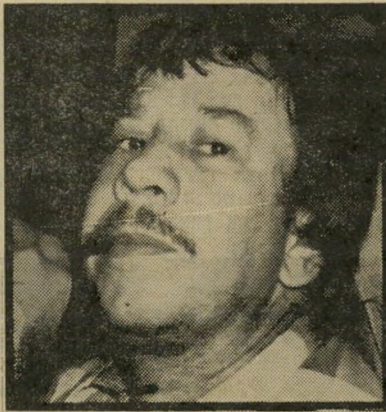
ציבור לכתביעת המקלס אותו? * איך הפכה „הבימה“ לאוואנגארד

י"ח ברנר

יהודה עמיח

יצחק בן-צבי

ש"י עגנון

עוצמה שלא נפלה מזו של אנדריי ז'דנוב בברית-המועצות של שנות הארבעים. בין התפקידים שמילא הד"ר מלקמן: יו"ר הוועדה הציבורית למניעת הפצת סיפורת-תועבה (שנועדה למנוע הפצת ספרי-קריאה שלא נראו למימסד — ושגונתה בזמנו על-ידי בית-המשפט העליון וועדה ממלכתית). ד"ר מלקמן כיהן כמוכיר הוועדה הבינמשרדית לייבוא אמנים זרים (אשר מסיבות „חינוכיות“ מנעה בשנות השישים את ביקור החיפושיות בארץ) כן הוא שימש כמנהל המחלקה לתרבות במשרד-החינוך-והתרבות. רשימת תארים מכובדת ומלהיבה זו הובאה על-מנת להגיש קטעים מתוך כתבי הגנה מרתק, שפירסם איש-התרבות-המסובסד ישראל גור על מסבסדו, מיזנו ומטיבו, ד"ר מלקמן, מאמרו של גור, שפורסם בידיעות אחרונות בכותרת „על תרבות ופקידים“, נחלק להגנת המועצה לתרבות ולאמנות, מנחת ידה של תוכנית הטלוויזיה במבט שני, שדנה במדיניות מנכ"לית המועצה לתרבות ולאמנות, לאה פורת ופקידיה-שלוחיה. וכך כותב מר ישראל גור:

„...בין מאות הפונקציונרים לתרבות בישראל — ד"ר מלקמן נמנה, ללא ספק, עם עשרת המשכילים התרבותיים ביותר...“ לא ברור מדוע מרגע גור אינו טורח למנות לקורא את שמות תשעת המשכילים הנוספים, ועל שינו מוגה את הגב' לאה פורת ביניהם. יחד עם זאת, כדי שבין מדוע ד"ר מלקמן הוא כה-תורבותי, מוסיף גור: „...הוא מחברם של ספרים ומחקרים הקשורים במחזאות ההשכלה העברית וביהדות הולנד, וכן בחיי-התרבות השוטפים של ישראל. מבחינה זו כהונתו במשרד-החינוך-והתרבות משולה לאוואיס תרבות...“

היות וכוה הוא האיש, טרחתי להפש בחנויות ספרים אחר ספריו ב„מחזאות ההשכלה העברית וביהדות הולנד, וכן בחיי התרבות השוטפים של ישראל“, ולא מצאתי דבר, מלבד רשימות שדופות-סיגנון של הד"ר מלקמן, שהתפרסמו בכתבי-העת של ישראל גור. כך שהמסקנה המתקבלת מעצמה היא, שכתבי-היד של ספרי הד"ר מלקמן גנוזים מן הסתם בארכיון-התיאטרון של ישראל גור, המתקיים בעזרת סיבסודו של הד"ר מלקמן.

מוטב לציין כאן, בהקשר להמימנותו של ישראל גור בתיאטרון, כי ניתן למצוא בכתבי-העת שבעריכתו, במה תצלומי קלסטר פנים של ד"ר מלקמן, שעה שקשה למצוא התייחסות למחזותיהם של עמוס קינן, יוסף מוגדי, הנוך לווי, וכן ניתוחים מדעיים סוציולוגיים לתיאטרון ישראלי של יוצרים אלה.

עכשיו, כאשר הואיל ישראל גור לחשוף לציבור את איכותו האלמונית של הד"ר מלקמן, מוטב יהיה להמליץ לדוקטור-קומיסר-צנזור להגדיל את סיועו למפעלי-התרבות של ישראל גור.

הפיחות הזוחל של י. ח. ברנר

במרס 1977 עומד להיערך בעיר נאנסי בצרפת, „פסטיבל בינלאומי של תיאטראות אוואנגארד“. נציג האוואנגארד הישראלי בפסטיבל זה עומד להיות התיאטרון הלאומי הבימה • נציג מיושן נוסף של התרבות הישראלית בפזורה עומד להיות התסכית המוביל מאת אהרון מגר, שנבחר כמייצג רשות-השידור בתחרות השנתית על פרס איטליה • ציפורי-שיר-העירבדות, האמונות על המתרחש במיטבחי הסיפורת לוחשות, כי עורך כתבי-העת סימון קריאה, מנחם פרי, המכהן כחבר ועדת-השופטים של פרס ברנר לסיפורת, פועל למען הענקתו של הפרס, השנה, למשורר התלאביבי מאיר ויזלטיר, עבור ספרי-שיריו האחרון, שראה אור בסדרת ספרים אשר פרי משמש כעורכה. אותן ציפורי-שיר מציינות, כי בין המועמדים האחרים לפרס ברנר, שסיכוייהם קלושים, מצויים יצחק בן-נר (שקיעה כפרית), יצחק אורפז (בית לאדם אחר) ויורם קניוק (הסיפור של דודה שלומציון הגדולה) • בקרוב עומד לראות אור ספר-שירים חדש של המשורר יהודה עמיח, שיוצא בהוצאת שוקן. כל השירים שיפורסמו באסופה זו הם חדשים, ועדיין לא פורסמו בכתיבי-העת או במוספיים-לסיפורת למיניהם.

בחטף

עגניא פקטוריס

מי מריבה

במשך חיי דור, לפחות, נמנה יעקב דוד אברמסקי על עדת אומריהו. שהיתה מקפצת בעקביו של שמואל יוסף עגנון. כל עוד חי עגנון, ולשונו הארסית היתה ממתנה, להינעץ בלשונות משמיציו, שתק יעקב דוד אברמסקי, והיה מהלך בבתי-קהווה של ירושלים, ומגלגל בעיניו, כמו הזריקו י"ש טהור לוורידיו.

הנה, כאשר מת עגנון, ומת עוד כמה מבני-דורו, ובאו שומרי העיזבון של חתן פרס-ניבל והוציאו לאור את כתביו, מיכתביו ונאומיו של הסופר בקובץ מעצמי אל עצמי, עצר לו יעקב דוד אברמסקי לנוכח ראי בהוק בקרן רחובות ירושלים, והחל צוות „אני אריה, אני אריה“, ובהיותו בגילופין מריח הכפירים אשר דבק בו, מיהר ושב אל שיכונו, ליקט אותיות למילים, ומילים להברות, והברות למישפטים ומישפטים למאמר משמיץ אודות עגנון האיש, ופירסמו בכותרת „דיעה אחרת על מעצמי אל עצמי“ (ידיעות אחרונות), וכולו כתב פלסטר ושימצה על עגנון.

וכתב אברמסקי במאמרו: „...לפני מילחמת-העולם הראשונה ירד עגנון מן הארץ. לגרמניה ירד, ואותה ירדה גרמה שנתחבר לגבירים ולאנשי מעשה. אף הוא שתל עצמו במחיצתם של חיצונים ונתרחק מסופרים ומאהבתי-הברים. יצא נער רך, כשהוא אחד מן החבורה, ולא חזר אלא כשגינוניו כשל שריהמסכים, המגביה שבתו ומגביה פתחי-פיו. ...הלך עגנון אצל אדונים קשים, הרואים רק את עצמם, המסתכלים הרבה בראי ומעט מאוד בחלון... נשתכן עגנון בתוכם, נשתכן ונשתכן, עד שאפילו השוליים, שוליי נפשו, מלאים את עצמו בילבד...“

כך ממשיך אברמסקי וכותב: „...חזר עגנון מחו"ל ומצא גילוי אחד של עדות המירוח: יהודה בורלא. ומצא נשים מרות שירה מרחל עד לאה גולדברג ועד בכלל. מצא את יעקב שטיינברג חוצב ומסיע מלבו ולא כלום. בא עגנון, הציץ ונפגע — ופגע: קיצץ בנטיעות אלה בהיעלם: התעלם מהם לחלוטין...“

בא אברמסקי בנחלי דיוריהדפוס שלו, וממשיך, ומאשים את עגנון, השוכב דומם בהרהיזתים ופיו מלא בפטר, ומגנה את הברמינון כי: „...אנשים השובים לא ידעו להבחין בין חוכמה ראשונית לבין תמורתה, ויופה שהצליח הצלחה לשעה, והוויף נתקבל עליהם כמקור!“ וכמנסה להוכיח את צידקת תיסכוליו ועקרונות היצירתית, כותב אברמסקי: „אדם אחד כתב ספר על מי שכתב: „גאון בלי כישרון“, חילופי: עגנון, כל עצמו של עגנון כישרון בלי גאון, גאון הלב, גאה לא גאה הלב, עגניא פקטוריס.“

אברמסקי יושב בנקבותיו כשהוא מעלה קולות אוב חרישיים, לעברו של עגנון המת, תוך שהוא חושף, בחייו, וקיומו, את פשר הצרעת הדובקת בעדיאל עמו, גיבורו של עגנון בעד עולט. הצרעת היא עטו של אברמסקי, אשר איש לא יכתוב לאחר הסתלקותו מאתנו, מאמר עליו, בכותרת, אברמסקי פקטוריס.“

היוגי והקומיסאר תולעי תרבות

אף-על-פי שהתיאטרון הישראלי הוא בעל היסטוריה קצרה, ומעודו לא יצר יצירות בנות-אלמות, נוסדו בשנים האחרונות לא פחות משלושה מוזיאונים, המוקדשים לתר-אטרון העיברי, ועל-חשבון צרכי-התרבות הישראלי, מוויאון אחד מטעמה של עיריית תל-אביב, השני בחסותה של אוניברסיטת תל-אביב, והאחרון בהנהלתו של ישראל גור, בירושלים. המוזיאון לתיאטרון של גור זוכה במענק-שנתי בסך 60 אלף ל"י (צמודות למדד יוקרה-מחיה) מטעם המועצה לתרבות ולאמנות. סכום המוענק על-ידי מנהל המחלקה לאמנות של המועצה, ד"ר מלקמן, המשמש כיד ימינה, ויועצה של מנכ"לית המועצה, לאה פורת. (ישראל גור זוכה גם בתקציבי-ציבור נוספים, חלקם עבור כתבי-העת הפרטי שלו במה, שבו מובעות, לרוב, ידיעותיו הפרטיות.)

ד"ר מלקמן, שזכה להקדים בשנות השישים בכהונתה של הגב' פורת, החזיק בשורה שלמה של תפקידים תרבותיים שונים, תוך שהוא ריכוז לעצמו בחיי התרבות בארץ